

پژوهشی در باب
انرض الحسنه در اسلام

مرسم پویان

شرکت چاپ و نشر بین الملل

سرشناسه:
 عنوان و نام پدیدآور:
 مشخصات نشر:
 مشخصات ظاهری:
 شابک:
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 موضوع:
 موضوع:
 موضوع:
 موضوع:
 شناسه افزوده:
 رده‌بندی کنگره:
 رده‌بندی دیویی:
 شماره کتابشناسی ملی:

پویان، مرتضی ۱۳۵۳ -
 پژوهشی در باب قرض الحسنه در اسلام / مرتضی پویان.
 تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل، ۱۳۹۲.
 ۲۵۴ ص.
 ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۶۱۳-۲

قرض الحسنه
 قرض الحسنه - جنبه‌های قرآنی
 قرض الحسنه - احادیث
 اسلام و اقتصاد
 سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل
 ۱۳۹۲ پ ۴ پ ۹ پ/۱۹۲ BP
 ۲۹۷/۳۷۲
 ۳۲۹۹۶۶۹

شرکت چاپ و نشر بین‌الملل

کتاب: پژوهشی در باب قرض الحسنه

پویان

موضوع: پژوهشی

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۳۹۳

لیتوگرافی: واژه‌پرداز اندیشه

چاپ و صحافی: گروه چاپ و صحافی اندیشه

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۲۵۰۰۰ ریال

طراح جلد: محمدرضا نبوی

مسئول تولید: شریف شایسته

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۶۱۳-۲

دفتر مرکزی:

تهران، میدان استقلال، سعدی

جنوبی، پلاک ۲، طبقه سوم

تلفن: ۳۳۹۲۲۹۵۹ - ۰۲۱

نمابر: ۳۳۱۱۸۶۰۲

فروشگاه مرکزی:

میدان فلسطین، ضلع شمال

شرق، پلاک ۴ و ۵

تلفن: ۸۸۹۲۱۹۸۰ - ۰۲۱

نمابر: ۸۸۹۰۳۸۴۳

Email: intlpub@intlpub. ir

www. intlpub. ir

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه‌برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی،
 ذخیره‌ی کامپیوتری اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و
 بررسی، اقتباس در گیومه در مستندنویسی و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از
 ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست

۱۳	مقدمه
۱۷	قرض در لغت
۱۷	اول: معنای لغوی قرض
۱۸	دوم: معنای اصطلاحی قرض
۱۸	سوم: مناسبت میان معنای لغوی و اصطلاحی
۱۹	چهارم: معنی قرض در اصطلاح فقهی
۲۰	پنجم: ارکان سه‌گانه قرض
۲۰	ششم: فرق بین قرض و دین
۲۱	هفتم: تفاوت قرض با عاریه و ودیعه
۲۳	قرض در قرآن
۲۵	اول: معنای قرض در قرآن
۲۶	دوم: فرق قرض با انفاق در قرآن

- سوم: فرق میان قرض به خدا و قرض به بنده خدا ۳۰
- چهارم: معنای قرض دادن به خدا ۳۱
- پنجم: علت انتساب قرض به خدا ۳۴
- ششم: منت قرض دهنده بر قرض گیرنده ۳۶
- هفتم: هدف از قرض در اسلام ۳۷
- هشتم: آیا قرض در قرآن به معنای وام اصطلاحی است یا انفاق و صدقه یا هر دو؟ ۳۷
- نهم: فایده بسیار آنکه قرض گیرنده خدا باشد یا بنده خدا ۴۷
- دهم: قرض دادن به انسان، قرض به خدا ۴۸
- یازدهم: نقش انسان در قرض دادن به خدا ۴۸
- دوازدهم: فرق میان قرض با حسن سنه ۵۱
- سیزدهم: چرا خدا قرض به بنده قرض حسن نامید؟ ۵۳
- چهاردهم: آیا قید «حسنا» برای قرض فیه توضیحی است یا احترازی؟ ۵۵
- پانزدهم: «قرضا حسنا» مفعول مطلق نوعی است ۵۷
- شانزدهم: اجر قرض به خدا هم دنیوی و هم اخروی است ۵۸
- هفدهم: چرا خدا اجر را متصف به کریم کرد؟ ۶۰
- هجدهم: مضاعف شدن عوض قرض «يُضَاعَفُهُ» مطلق است و نه نسبی ۶۱
- نوزدهم: اجر قرض بالاتر از اجر خمس و زکات ۶۵
- بیستم: پاداش مضاعف قرض به نحو تفضل است و نه استحقاق ۶۶
- بیست و یکم: احتیاج خدا به طلب قرض ۷۱
- بیست و دوم: قرض عبادت مالی است ۷۳

- ۷۴ بیست و سوم: مضاعف بودن قرض، یاداش عمل عبادی قرض است
- ۷۵ بیست و چهارم: تقسین خدا در اعطای یاداش مضاعف به قرض
- ۷۸ بیست و پنجم: عوض مضاعف قرض لزوماً مالی نیست
- ۷۹ بیست و ششم: جر خدا در قرض خود را نکور حیم - مبدلاً
- ۸۰ بیست و هفتم: قرض: هم‌دیف خدا در روز
- ۸۱ بیست و هشتم: قرض تحسنة: غفران گناهان
- ۸۱ بیست و نهم: قرض نزول آیات قرض
- ۸۹ قرض بیست
- ۸۹ قرض دعا برای پادشاه قرض
- ۹۱ دوم: قرض صدقه غنی و فقیر
- ۹۱ سوم: مهلت دادن به قرض گیرنده پس از اخذ قرض خود: ثواب زکات را دارد
- ۹۳ چهارم: ثواب مهلت دادن یا بخشش قرض
- ۹۴ پنجم: ثواب صدقه داشتن قرض
- ۹۶ ششم: ثواب هر قرض، هجده برابر
- ۹۷ هفتم: ثواب دیرکرد پرداخت قرض
- ۹۷ هشتم: بالاتر بودن ارزش قرض از صدقه
- ۹۷ نهم: بالاتر بودن ارزش قرض از صله رحم
- ۹۸ دهم: جایز نبودن تأخیر قرض و طلب زود هنگام قرض
- ۹۸ یازدهم: ولی امر مسلمین، موظف به پرداخت قرض‌های مقروضین فقیر است
- ۹۹ دوازدهم: استحباب قرض برای قربانی کردن

- سیزدهم: مذمت قرض کردن و علت آن ۱۰۰
- چهاردهم: کفاره هر گناهی شهادت در راه خداست مگر قرض ۱۰۲
- پانزدهم: جواز احتساب قرض به عنوان زکات مال واجب انسان ۱۰۲
- شانزدهم: بالاتر بودن ثواب قرض از ثواب صدقه ۱۰۳
- هفدهم: ارزش ثواب قرض به برادر مسلمان ۱۰۴
- هجدهم: عقاب کسی که در صورت تمکن به برادر مسلمان خود قرض ندهد ۱۰۵
- نوزدهم: جواز تنفس در قرض ۱۰۵
- بیستم: ضمانت و توشیح و تخیرت ۱۰۵
- بیست و یکم: رهن سول داده از مرد یهودی ۱۰۶
- بیست و دوم: قرض با حاکم ۱۰۶
- بیست و سوم: توصیف کسی که کسی خواهد قرض خود را بدهد ۱۰۸
- بیست و چهارم: قرض دادن مصداق حسن معروف ۱۰۸
- بیست و پنجم: تأثیر آسان گیری در مورد دین بر عمر ۱۰۹
- بیست و ششم: خدا با قرض دهنده است تا دینش را شاد ۱۰۹
- بیست و هفتم: یاری ملائکه برای کسی که قرض گرفته ۱۰۹
- بیست و هشتم: ادای قرض دیگران از محبوب ترین اعمال نزد خداست ۱۰۹
- بیست و نهم: حق مؤمن بر برادر مؤمن خویش آن است که دین او را بپردازد ۱۱۰
- سی و ام: امتناع پیامبر از نماز بر جنازه انسان تا وقتی که قرضش ادا شود ۱۱۰
- سی و یکم: اعجاز ائمه علیهم السلام در پرداخت قرض بدهکاران ۱۱۰
- سی و دوم: کدام زیادی گرفتن در قرض ربا نیست ۱۱۶

- سی و سود: زیادی گرفتن در قرض و فساد قرض ۱۱۸
- سی و چهارم: بهترین قرض ۱۱۹
- سی و پنجم: اگر کسی قرض ندهد، خدا به جبار از قرض می‌گیرد ۱۲۰
- سی و ششم: توبه را بخیر از مقبول است ۱۲۱
- سی و هفتم: قرض دهه بخرد و دهه صدق ۱۲۲
- سی و هشتم: پرداخت قرض بدهکاران توسط نیکو معصومین ۱۲۳
- سی و نهم: سفر امام حسین (ع) درباره این که رجه کسی قرض بگیرد ۱۲۴
- چشمه: اگر کسی در راه (ع) در مورد کمک گرفتن از دیگران ۱۲۵
- چشمه و یکم: قرض گرفتن از کسی برای پرداخت قرض ۱۲۶
- چهل و دوم: فرمایش پیران در اقسام سه گانه قرض ۱۲۷
- چهل و سوم: ادای قرض پس از تسلیت ۱۲۸
- قرض در فقه ۱۳۱
- اول: کراهت و وجوب قرض ۱۳۱
- دوم: استحباب مؤکد قرض ۱۳۱
- سوم: شرایط عقد قرض ۱۳۲
- چهارم: قصد قربت برای صحت قرض لازم نیست ۱۳۲
- پنجم: خواندن صیغه در قرض لازم نیست ۱۳۱
- ششم: قرض عقد لازم است ۱۳۱
- هفتم: قرض ربوی ۱۳۳
- هشتم: استحباب پرداخت زیادی در ادای قرض ۱۳۳

- نهم: حرمت پرداخت و قبول ربا ۱۳۴
- دهم: انواع ربا ۱۳۴
- یازدهم: جایز نبودن تأخیر در پرداخت قرض ۱۳۶
- دوازدهم: جایز نبودن تأخیر در قبول قرض ۱۳۶
- سیزدهم: لزوم پرداخت قرض میت بلافاصله بعد از وفاتش ۱۳۶
- چهاردهم: در صورت مفقود شدن قرض دهنده ۱۳۷
- پنجاهم: بیکر مال از استطاعت حج ۱۳۷
- شانزدهم: مستحب است بر حج او ۱۳۸
- هفدهم: شرط با صحت در قرض ۱۳۸
- هجدهم: احتساب قرض به عین: کات مال واجب ۱۳۸
- نوزدهم: احتساب قرض به عین: کات فطر ۱۳۹
- بیستم: چگونگی رها شدن از ربای ربا ۱۳۹
- بیست و یکم: حکم مسئله فرار از ربا ۱۴۰
- بیست و دوم: قرض حالی (فوری) مانع از خمس و زکات ۱۴۲
- بیست و سوم: ادای دین جزو مؤونه سال ۱۴۳
- بیست و چهارم: قرض مستحب و قرض واجب ۱۴۳
- بیست و پنجم: منافع طبیعی و غیرطبیعی قرض برای قرض گیرنده است ۱۴۴
- بیست و ششم: تلف مال قرضی به عهده قرض گیرنده است و نه قرض دهنده ۱۴۴
- بیست و هفتم: ذکر اجل در قرض جایز است و موجب ربا و قرض شرطی نمی شود ۱۴۵
- بیست و هشتم: اگر در قرض شرط زیادی برای قرض گیرنده شود جایز است ۱۴۶

- ۱۴۶ بیست و نهم: قرض حرام
- ۱۴۶ سی: عت حرمت ربا
- ۱۵۰ سی و یکم: آیا ارزش عرفی مال، رباست؟
- ۱۵۱ سی و دوم: آیا ربا فقط شرط در ربای سنت یا سرحد در کمتر
- ۱۵۴ سی و سوم: کراهت هکزه دئی قرض شرط زیدنی شود نیز رباست؟
- ۱۵۶ سی و چهارم: آیا ربا حرمت تکلیفی دارد و یا حرمت وضعی و به هر دو؟
- ۱۵۹ سی و پنجم: قرض اضطرر در ربا
- ۱۶۱ سی و ششم: خواندن ربا
- ۱۶۲ سی و هفتم: ربا در نقد و نقد نه نقد
- ۱۶۵ پیوست ربا در وام‌های یکی صد دوق‌های قرض الحسنه
- ۱۶۵ مسئله اول: کار مزد
- ۱۷۴ مسئله دوم: آیا قیید هرگونه شرعی در عقد راضی حرام است
- ۱۹۳ مسئله سوم: نحوه عقد قرض بدوین ربا و حرام آن در ربوی
- ۱۹۸ مسئله چهارم: دلیل انحصار ربای حرام در بیع و قرض
- ۲۱۳ مسئله پنجم: جریمه دیرکرد وام‌های قرض الحسنه از مصادیق ربا نیست
- ۲۱۶ مسئله ششم: ربا به شرطی اطلاق می‌شود که از جانب قرض گیرنده
- ۲۳۰ مسئله هفتم: نظریه ربای تولیدی و ربای استنتاجی و نقد و بررسی آن
- ۲۴۱ منابع

مقدمه

حکام و عالمان دین اسلام آمده است بخشی از آن بیشتر جنبه فردی در بر داشتند و روزی و حج و بخشی دیگر از آن جنبه اجتماعی دارند، مانند حدود قصاص و دیات و همچنین قرض دستور قرض در اسلام برای رفع حاجت و نیاز مسلمانان وضع شده است تا همه مسلمین با مشارکت این عمل خیر با همدی و یاری به یکدیگر جامعه اسلامی را از فقر و تهافتی محفوظ بدارند. از این جهت حکم قرض الحسنه در اسلام را از جایگاه ویژه‌ای است و در قرآن و روایات تأکید فراوانی درباره آن شده است و برای آن اجر و ثوابی در نظر گرفته شده که در میان جمیع احکام شرعی ما یا بی نظیر و یا کم نظیر است به نحوی که حتی ثواب آن به تنها از صدقه و انفاق بالاتر است بلکه هر کس قرض دهد خداوند چند برابر آن را به او عطا می‌کند.

در این جزوه تلاش شده تا به جمیع جوانب مسئله قرض الحسنه در اسلام از منظر قرآن، سنت و فقه به نحو اختصار پرداخته شود. در باب

احادیث به جهت اختصار، متن عربی آنها حذف شده و به ترجمه فارسی آنها اکتفا شده است، مگر در خصوص احادیثی که نیاز به توضیح و تبیین داشت متن عربی آنها آورده شده است.

در این پژوهش به اثبات چند مسئله مهم پرداختیم: ۱. وام اصطلاحی و قرض را می‌توان از قرآن فهمید و لذا قرض‌الحسنه در قرآن لزوماً به نای صدقه نیست بلکه می‌توان به همان قرض و وام اصطلاحی نیز تفسیر و تبیین کرد. ۲. معامله ربوی که جایز نیست و حرام است در خصوص مسئله بیع و قرض است اما ربا در عقود دیگر اشکال ندارد. ۳. ارائه کار بر سر نحوه قرارداد عقد قرض‌الحسنه که در آن صورت دیگر ربا پس نیست. ۴. هرگونه شرطی در ضمن عقد قرض‌الحسنه ربا نیست بلکه باید در صورتی داشته باشد اول آنکه شرط در زیادی باشد و نه صرفاً هرگونه شرطی و دوم اینکه این شرط باید از ناحیه قرض‌دهنده باشد. و لذا اگر شرط از جانب قرض‌گیرنده باشد هرچند زیادی است اما ربا نیست.

ان شاء الله با تحقیق و تبیینی که از قرض‌الحسنه به عمل می‌آید مشتاقان ثواب و طالبان احکام اسلامی و مسلمانان خیر و احسان به جنبه‌های مختلف مادی و معنوی این حکم ارزشمند و تقوی اسلامی آشنا شوند تا بدین وسیله بتوان به تشویق مسلمانان در نشر و ساعی در این عمل خیر و نشر و تبلیغ این حکم شرعی در جامعه اسلامی برای مسدود کردن فقر و برطرف کردن اختلاف طبقاتی و هم سطح کردن افراد جامعه قدمی مثبت برداشت.

بحمدالله در جامعه ما مراکزی با عنوان صندوق قرض‌الحسنه اقدام

به نشر و ترویج این عمل پسندیده اسلامی کردند که با شعار قرض
بدون بهره در ایجاد شغل و فراهم کردن منزل و جهیزیه و رفع حاجت
و نیاز مسلمانان کوشش می‌کنند که جای شادمانی و تقدیر و تحسین
دارد تا برای کسانی که توان و استطاعت مالی دارند سرمایه و تسهیلات
تحت این نام به تأسیس بیشتر این چنین صندوق‌های خیریه‌ای به هم
فصل احسنه کنند. از خداوند خیرستاریم که این عمل خداپسند رونق
روز افزونی در جامعه ما پیدا کند.

در پایان این اثر ناچیز را به بضاعت مزاجات خویش به وجود مقدس
و برکت او تقدیم می‌کنم.

مرتضی پویان

اردیبهشت ۹۲